

J. P. TRAP

KONGERIGET
DANMARK

FJERDE OMARBEJDEDE UDGAVE

PAA GRUNDLAG AF DEN AF H. WEITEMEYER UDGIVNE 3. UDGAVE
OG UNDER MEDVIRKNING AF VIDENSKABSMÆND, FAGFOLK OG
STEDLIGE MEDDELERE FRA ALLE LANDETS EGNE

UDGIVET AF

GUNNAR KNUDSEN

VII. BIND

AARHUS AMT · VEJLE AMT

KØBENHAVN 1926

G. E. C. GADS FORLAG

(FREDERIK GAD)

C. H. Wolckers og C. G. Schnakenburg, hvilken sidste († 1846) blev Eneejer 1821 og 1840 solgte den for 54,000 Rd. til Købmd. N. Smidt i Vejle; hans Arvinger solgte den straks efter hans Død 1841 for 46,000 Rd. til F. Wibe Hastrup; ved Tvangsaukt. 1852 kom den (24 og 2 Td. H.) for 35,000 Rd. til H. C. O. Berg, som 1859 solgte den for 67,500 Rd. til H. Balthazar Holst; hans Søn Hans C. H. († 1901) overtog den 1871 for 112,000 Rd. og dennes Søn, Heinr. C. H., den nuv. Ejer, 1901 for 230,000 Kr. — Hovedbygningen, der før har været omgivet af Volde og Grave, er fra 18. Aarh. med to Fløje af Mursten i 1 Stokv. (restaur. 1902, Fløjene restaur. 1907 og 1909, og Laden 1919).

Østergaard og Vestergaard i *Hesselvraa* (14. Aarh. Hæsselwra) i Kollerup S. nævnes 1329, i 14. Aarh. anføres i Ribe Oldemor „Thoorpmark“. En Gd. „Graungaard“ siges 1726 at være lagt under Skovgaards Hovedgaardstakst; en By „Lille-Brandberg“ er lagt under Brandbjærg.

Præstegaarden laa indtil 1543 Ø. for Kirken i Kirkeby, det nuv. Lureby, men mageskiftedes da af Kronen til Peder Juul til Brandbjærg for en Gd. i Kollerup, som derefter blev Præstegaard.

Ifl. Dske Atlas var der i Sognet endnu i 18. Aarh. „nogle hedenske Gravhøje“, men nu findes ikke Spor af disse. Derimod foreligger et Par Oldsagfund fra Bronze- og Jærnalder.

Jerlev Herred.

Sognene: Højen, Jerlev, Ødsted, Egtved.

1584

Jerlev Herred begrænses mod V. og N. af Tørrild Hrd., fra hvilket det for en Del skilles ved Vejle Aa, mod Ø. af Vejle Købstadjord og Holmans Hrd., mod S. af Brusk Hrd og mod SV. af Ribe Amt (Anst og Slavs Hrdr.). Den største Udstrækning fra V. til Ø. er c. 28, fra N. til S. 11 km. Overfladen er højtliggende og for en Del bakket (højeste Punkt V. for Højen By, 108 m), især mod Ø., med Affald mod S. Jorderne er i den østl. Del ret gode, lerede, dog med et tyndt Muldrag, mod V. bliver de mere og mere sandede. Skovarealet er kun ringe (1919: 1186 ha). Smaa Vandløb søger mod N. til Vejle Aa.

Det hører til Amtets ufrugtbare Herreder (ved Matr. gnmstl. 27 Td. Ld. paa 1 Td. H.). Det saml. Areal udgør 15,077 ha (c. 150,8 km²), deraf Vandar. 31 ha. Ager og Engs Hartk. samt det halv. Skovskylldshrtk. udgjorde $\frac{1}{11}$ 1905 1166 Td., og der fandtes 1921 1220 Gaarde og Huse. Folketallet var $\frac{5}{11}$ 1925 5577 (1801: 2030, 1850: 4354, 1901: 4789). Med Fredericia Kbst., Elbo og Holmans Hrdr. udgør Hrd. eet Provsti, Elbo, Holmans og Jerlev Hrdr.s Provsti.

Jerlev Hrd., i Vald. Jrdb.: *Jarlæzhæreth*, 1253 *Jarløfheræth*, hørte i Middelalderen til Almindsyssel og indbefattede tillige indtil 1. Halvdel af 14. Aarh. Holmans Hrd.; senere hørte det til Koldinghus Len og fra 1660 til Koldinghus Amt; se videre p. 429. Til Hrd. hørte tidl. en Del af Randbøl S. samt den sydl. Del af Skibet S. (se p. 637 og 623).

Kun lidet oldtidspræget fremtræder nu Landskabet i J. Hrd.; og dog har Egnen her i sin Tid rummet et betydeligt Antal Gravhøje, idet der i hvert Fald kendes c. 375 saadanne; men med faa Undtagelser er disse nu overpløjede eller sløjfede. I størst Antal, c. 260, optræder de i Egtved Sogn, som ganske vist ogsaa er lidt større end de tre andre Sogne tilsammen, men som med sine især mod V. mere jævne og sandede Jorder

under Rets- og Politikr. Vejle Kbst. m. m., Vejle Amtstuedistr., Vejle Lægekr., Fredericia Skattekr., Tørrild-Jerlev Hrd.s Vurderingskr., Amtets 2. Folketingskr., 1. Forligskr. og 4. Udskrivningskr.' 439. Lægd. Kirken er selvejende.

Kirken bestaar af Kor og Skib, Taarn mod V. og Vaabenhus mod S. Kor og Skib, med fladt Loft, er opf. i romansk Tid af Fraadsten, men senere ombyggede, dels i Mideldalderen, af Munkesten, dels i ny Tid af smaa Mursten. Kor og Skib har haft Dekorationer med Lisener o. lign., hvoraf endnu ses Spor; Koret havde Hvalving indtil 1860, da det fik fladt Loft. Norddøren ses tilmuret. Taarnet, med Hvalving og Rundbue ind til Skibet, er opf. fra nyt 1863 af røde Mursten i Stedet for et ældre; Vaabenhuset, af s. Materiale, er ogsaa nyt. Altertavle med et Maleri (Nadveren). Romansk Granitfont med Bladranke m. m. Prædikestol i senere Renæssancestil. I Vestenden et Orgel fra 1897. I Taarnrummet en udslidt Ligsten. Minde-tavle over Hans Rasmussen, falden ^{o.} 1849 ved Fredericia.

Oksviggaard har været en Hovedgaard, som oprindl. hed *Aagesvig* og 1467 ejedes af Christiern Pedersen (Glam-bek); siden pantsattes den af Henning Limbek til Ludvig Nielsen (Rosenkrantz), hvis Datter Karen bragte den til sin Mand Landsdommer Mogens Munk til Palsgd., hvis Søn Rigsrd. Oluf M. til Palsgd. den derefter tilhørte. Hans Datters Mand Josva v. Qualen til Herningholm gav den 1579 i Mageskitte til Fr. II. 1766 skødede Kongen 2 Gde i Oksvig (tils. 8¹/₂ Td. H.) for 958 Rd. til Chr. Fugl. 1818-1923 har Gd. været i Fam. Oxvig's Eje; derefter solgtes den til A. Th. Bruhn fra S.-Stenderup

Niels Kjeldsens Mindesten.

I *Stubberup* har været en Hovedgaard, som 1460 ejedes af Peder Knudsen (Glam-bek), 1480 af Christiern Pedersen (Glam-bek), 1499 af Sønnen Peder Christiernsen, † 1554, 1558 af hans Søn Christiern Pedersen, hvis Broder Niels Pedersen 1583 mageskitfede den til Fr. II mod Ølluf By i Skadst Hrd. (Se Saml. t. j. Hist. VI p. 22).

I Sognet nævnes 1688 Hiortbjerg Mølle; den laa ved Bakken Hjortbjerg. 1664 nævnes Kronbolet „Thorndall“ og et Bol „Touffbye“.

Pindgaard tilhørte 1845 P. Mikkelsen, 1850 (12¹/₂ Td. H.) J. Pedersen, 1860 H. N. Winkel († 1877), hvis Enke 1880 ægtede E. C. Gad († 1888). Derefter tilhørte den M. F. Lund, Chr. Nielsen og Brødr. Kring, som 1917 solgte den for 138,000 Kr. til Ejendomsægler K. Basse. Nu tilhører den P. Hansen.

Horstedgaard tilhørte 1850 (21 Td. H.) N. Winkel Marcussen, 1860 hans Søn N. N. Winkel og blev 1906 af Sekretær P. O. B. Hall († 1909) solgt for 109,000 Kr. til H. Beck, som 1907 afhændede den (15¹/₂ Td. H.) for 130,000 Kr. til Landbrugskand., Løjtn. V. Rodskjer, der 1914 solgte den for 154,000 Kr. til H. Chr. Hansen. 1918 afhændede J. Hasling den for 240,000 Kr. til C. Lund. Derefter kom den til Chr. Basse og tilhører nu R. P. Juhl.

Adebertsminde, oprindl. *Margrethelund*, blev 1775 sammenlagt af 2 Halvgde af Chr. Fugl til Oksvig; kort efter hans Død 1810 blev den solgt til den reformerte Præst i

Fredericia Jean Mark Dalgas († 1811), hvis Enke Marie f. Aldebert beholdt den til sin Død 1813, da den kom til Sønnen Kammerrd. Carl Fr. Isak Dalgas, † 1870, bekendt som landøkonomisk Forfatter; han gav Gaarden dens nuv. Navn; 1851 afstod han den til sin Svigersøn C. A. Clausen, som 1881 solgte den for 105,000 Kr. til Th. Berg. 1907 kom den til Ant. Berg, og fra 1919 tilhører den P. Hansen Berg.

Ved Landevejen nær ved Aldebertsminde er der rejst et $18/10$ 1891 afsløret Mindesmærke (Granitsten med Indskr. og en Dragonhjelms) for Dragonen *Niels Kjeldsen*, der faldt her $28/2$ 1864 i Kamp mod preuss. Husarer.

I Sognet kendes kun 2 jordfaste Oldtidsmindesmærker, begge ødelagte. Det ene, en Gravhøj (*Ridder Stenos Høj*) i Stenogaardens Have, har mulig indeholdt en lille Jættestue.

Litt.: J. M. Møller, Provst Jacob Holm i Højen, i Vejle Amts Aarb. 1909. — J. P. Jakobsen, Smedens Mortensgilde, i Dske Studier 1904.

Jerlev Sogn (*Højen-J. Km.*), det mindste i Herredet og Anneks til Højen, omgives af dette, Brusk Hrd. (Ø-Starup S.), Ødsted Sogn og Tørrild Hrd. (Skibet S.). Kirken ligger c. 7 km SV. for Vejle. De højtliggende, ret jævne Jorder (højeste Punkt, Kirkehøj, 91 m) er overvejende lette og sandede, mere muldfattige end i Hovedsognet; en Del Eng; lidt Skov (Jerlev Sk., Mejsling Sk.). Gennem Sognet gaar Landevejen fra Vejle til Ribe.

Befolkning i 1925: 664 (1801: 234, 1850: 561, 1901: 625). Gde og Hse (1921): 145. Det saml. Hartk. (1905): 158 Td.; 42 Gde med 128 og 89 Hse med 30 Td. Hartk., samt 7 jordløse Hse. Ejds. (1924): 2292, deraf Jordv.: 1107. **Areal:** 1460 ha, hvoraf (1919) besaaet med Hvede 25 ha, Rug 96, Byg 102, Havre 266, Blands. til Modenhed 127, Kartofler 25, Foderroer 142; Brak udgjorde 55 ha, Grønfoder og Græsning 463, Haver o. l. 33, Tørvemoser 9, Skov 77, Klitarealer og Stenmarker 14. **Kreaturhold** (1924): 200 Heste, 1249 Stk. Hornkv. (deraf 697 Køer), 6 Geder, 71 Faar, 1556 Svin.

I Sognet Byerne: *Jerlev* (1248 Jarløf) med Kirke, Skole, Forsamlingshus (opf. 1897), Ml., Brugsforen., Kro og Brevsamlst.; *Mejsling* (1454 Meslingh) med Skole. Saml. af Gde og Hse: *Jerlev Engmark* og *Søndermark* samt *Smalle-Jerlev*. Gaarde: *Jerlevgaard* har 13,2 Td. H., Ejds. 220, Jordv. 145; c. 177 ha, deraf Ager 158, Eng 8, Skov 7. *Tvedgaard* (1610 Tueed) med Vandmølle.

Jerlev S., een Sognekommune med Hovedsognet, har s. Tingsted og hører under de s. Kredse som dette, samt 4. Udskrivningskr. 440. Lægd. Kirken tilhører Sogneboerne.

Kirken bestaar af Kor og Skib, Taarn mod V. og Vaabenhus mod S. Kor og Skib er opf. i romansk Tid af Fraadsten, men er i høj Grad ombyggede med Mursten. Paa Skibets Nordside ses to oprindl. Vinduer tilmurede; Skibsmurene har haft Dekoration med Lisener. I den seneste Middelalder skalmuredes Korgavlen med røde Munkesten, Koret fik Hvælving (Skibet har beholdt sit Bjælkeloft), og det lave, hvælvde Taarn med Rundbue ind til Skibet tilføjedes af røde Munkesten iblandet med Granitkvadre. Vaabenhuset, af Mursten, er fra nyere Tid. Altertavlen, fra 1678, har et af Sigv. Hense 1842 malet Billede (Christus som Barn i Templet). Alterstagerne er skænkede af Nis Ibsen i Jerlev og Hustru, henh. 1601 og 1608. Granitfont med glat Kumme. Prædikestol i Renæssancestil fra 1626 med Malerier. Over Korbuen et Krucifiks fra den tidligere Middelalder. En Klokke, med Minuskelindskr., fra c. 1400, blev omstøbt i 1914.

Jerlevgaard (16 $\frac{1}{2}$ Td. H.) tilhørte c. 1840 Risom, 1842 Student Andr. Kock, som 1860 solgte den for 88,500 Rd. til H. Lütjens fra Altona, der 1867 afhændede den til J. P. Berg. Han solgte den 1881 for 225,000 Kr. til Amtsraadsmedlem Sør. Eskildsen, som 1913 afhændede den til E. H. K. Tingleff. Af Propr. Boye m. fl. solgtes den 1918

for 500,000 Kr. til S. M. Salling m. fl., 1919 af Raun og Albertsen for 600,000 Kr. til A. P. Eriksen til Agersbøl. Derefter har den tilhørt V. Holste og Sagf. J. Smith og er nu til Dels udstykket. Udbygningerne brændte 1921.

I Sognet har ligget en By *Hoolbøl*, omtalt i 15. Aarh. i Ribe Oldemor („Hoolbyl“); en H. Mølle nævnes 1578. H. maa i Middelalderen være blevet øde, for Jorden var

Jerlev Kirke.

1593 delt mellem Jerlev og Vilstrup Byer; dens Navn er endnu bevaret i Marknavne (se J. J. Ravn, H. Mark i Jerlev, i Vejle Amts Aarb. 1925).

Henv. en Snes Gravhøje er paavist i Sognet, men alle er nu overpløjede eller sløjfede. 4 har ligget paa Række tæt S. for Jerlev, 7 andre i en spredt Gruppe Ø. for Byen og 4 ligeledes i aaben Gruppe N. for Byen. I en Mose ved Mejsling er fremdraget et lille Ravifund fra yngre Stenalder, med c. 130 Perler.

Ødsted Sogn omgives af Jerlev Sogn, Brusk Hrd. (Ø.-Starup S.), Egtved Sogn og Tørrild Hrd. (Bredsten og Skibet S.), hvorfra det delvis skilles ved Vejle Aa. Kirken ligger c. 10 km SV. for Vejle. De højtliggende, for største Delen jævne Jorder (højeste Punkt 95 m) er overvejende lerblandede Sandjorder med tyndt Muldrag, enkelte Steder med Lerunderlag; langs Vejle Aa findes en Del Eng. En Del Skov (Ødsted Sk., Vesterby Sk., Ammesbøl Sk.). Mod N. og V. findes flere naturskønne Partier (Vingsted, Ødsted Sk., Vesterby Bakker). I Sognet krydses Landevejene fra Vejle til Ribe og fra Kolding til Viborg og Ringkøbing; ved Nordsiden gaar Vejle-Vandel-Grindsted Banen.

Befolkning i 1925: 1253 (1801: 497, 1850: 1019, 1901: 1132). Gde og Hse (1921): 290. Det saml. **Hartk.** (1905): 306 Td.; 98 Gde med 271 og 120 Hse med 35 Td. **Hartk.**, samt 6 jordløse Hse. **Ejdsk.** (1924): 4555, deraf **Jordv.**: 2190. **Areal:** 3159 ha, hvoraf (1919) besaaet med Hvede 39 ha, Rug 182, Byg 140, Havre 511, Blands. til Modenhed 251, Kartofler 79, Fodderroer 351; Brak udgjorde 70 ha, Grønfoder og Græsning 1036, Haver o. l. 78, Tørvemoser 29, Skov 304, Heder og Lyngbakker 12, Vandar. 6. **Kreaturhold** (1924): 433 Heste, 2352 Stk. Hornkv. (deraf 1276 Køer), 24 Geder, 113 Faar, 2537 Svin.

I Sognet Byerne: *Ødsted* (c. 1330 Øøthsteth) med Kirke, Præstegd., Skole, Missionshus (opf. 1900), Fattighus, Kbmshdhl., Brugsforen. (opf. 1919) og Andelsmejeri (opr. 1888, ombygg. 1912); *Høllund* (1459 Høilind) med Vandml.; *Vesterby* (1610 Westerbye) med Vandml.; *Ammesbøl* (Ammitsbøl; 1445 Amsbøl) med Forskole og Forsamlingshus (opf. 1889); *Rugsted* (1354 Rogstæd) med Skole, Ml. og Brugsforen. (opf. 1897); *Tudved* (Tudvad; 1354 Tudwiid) med Forskole og Forsamlingshus (opf. 1901); *Vingsted* med Jærnbane- og Telegrafst. (se ogsaa Bredsten S. p. 624). Gaarde: *Christiansdal:* 12,9 Td. H., Ejdsk. 152, Jordv. 100; c. 124 ha, deraf Ager 76, Eng 21, Skov 16. *Rugstedgaard:* 11,6 Td. H., Ejdsk. 102, Jordv. 50; c. 82 ha, deraf Ager 56, Eng 15, Skov 7. *Ødstedgaard:* 10,9 Td. H., Ejdsk. 102, Jordv. 59; c. 91 ha, deraf Ager 61, Eng 11, Skov 17, Mose 1. *Tudvedgd.:* 6,9 Td. H., Ejdsk. 124, Jordv. 78; c. 100 ha, deraf Ager 70, Eng 14, Skov 11, Mose 2. *Skovgd. Mølkær Kro.*

Ødsted S., en egen Sognekommune, har Tingsted i Kolding og hører under Rets- og Politikr. Kolding Kbst. m. m., Vejle Amtstuedistr., Kolding Lægekr., Fredericia Skattekr., Tørrild-Jerlev Hdr.s Vurderingskr., Amtets 2. Folketingskr., 1. Forligskr. og 7. Udskrivningskr.' 89. Lægd. Kirken er selvejende (fra 1912).

Kirken, sikkert indviet til Skt. Nicolaus, bestaar af Kor og Skib, Taarn mod V. og Vaabenhus mod S. Kor og Skib, med fladt Loft, er fra romansk Tid af Fraadsten med Portaler og Dobbeltsoffel af Granit, men senere stærkt ombyggede; Nordsiden har Lisener, Blindinger o. l.; Syddøren, hvis øverste Del skjules af det i Nutiden af Mursten tilføjede Vaabenhus, er bevaret, med en interessant Tympanon (den hellige Nicolaus mellem knælende Figurer); Norddøren og flere oprindl. Vinduer ses tilmurede. I den senere Middelalder skalmuredes Korgavlen med røde Munkesten, og Taarnet (tidligere højere), hvis hvælvede Underrum har Spidsbue ind til Skibet, tilføjedes af samme Materiale; Taarnets Overdel fornyedes 1924. Katolsk Fløjaltertavle fra c. 1500 med tre Figurer, Gudfader, holdende foran sig den korsfæstede, Maria med Barnet og Skt. Nicolaus, i Midtskabet, Apostlene i Fløjene. Prædikestol fra c. 1600. Romansk Granitfont. Over Korbuen et sentromansk Krucifiks. En Klokke, uden Indskr., fra den tidligere Middelalder, er omstøbt i 1912.

I *Rugsted* („Roostædh“) nævnes 1463 Mogens Stuer, der maaske var Væbner.

Rugstedgaard tilhørte fra 1816 til c. 1836 Landinspekt., Kammerrd. H. U. Oxholm († 1844), senere Chr. Buch, som 1868 solgte den for 56,000 Rd. til Forp. C. Høyrup, der 1874 afhændede den til Forv. Mackeprang, som 1876 solgte den for 129,000 Kr. til I. M. Permin (sen. Kommunelærer), fra hvem den 1889 for 75,000 Kr. kom til N. Jørgensen, som ejede den en Snes Aar. Nu tilhører den Kr. Pedersen.

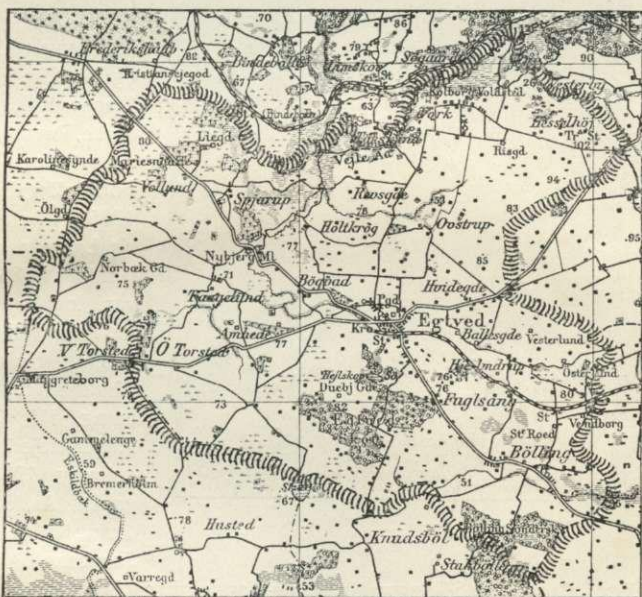
I Præsteberetn. fra 1638 siges, at der S. for Ødsted Kirke har staaet en Kirke, *Yding Kirke* (c. 1330 Ødingh), som var bleven øde (den nævnes som afbrudt 1545), da dens Byer ikke kunde vedligeholde den; nogle af Byerne lagdes til Ødsted, andre til Ø-Starup Sogn; Murrester opløjedes endnu i Slutn. af 19. Aarh. Sognet blev nedlagt ved Reformationen og Præstegaarden 1545 henlagt til Præsten i Egtved; 1558 henlagdes Yding Kirkes Bol til Egtved Præsteembede. *Yding By* nævnes øde 1667.

Ammesbøl Skov danner sammen med Nørreskov i Ø-Starup Sogn samt med lidt Skov i Jerlev Sogn en af Landets større Bønderskove, delt mellem mange Lodsejere.

Ganske ejendommelig grupperede er de c. 90 Gravhøje, som kendes i Sognet, men som rigtignok nu næsten alle er overpløjede eller sløjfede. Med faa Undtagelser har de deres Plads i Sognets vestl. Halvpart, hvor c. 70 af dem har, tildels nær den gamle

Oksevej fra Kolding til Viborg, dannet en mere eller mindre sammenhængende og udpræget Højstribe, der begyndende tæt NNV. for Tudved har strakt sig V. forbi Rugsted (med Tilknytn. til en Højsamling østligst paa Vork Mark i Egtved S.) og derfra mod N. op mod Vesterby og herfra videre mod NV. Af disse Høje har de 12 sydligste, paa et højt Bakkedrag tæt NNV. for Tudved, dannet en tætsluttet Gruppe, men kun en af dem, 5 m høj og saaledes Hrd.s største Høj, er endnu bevaret. En anden Høj i Striben, NNV. for Rugsted, er fredl. I flere af Højene er gjort Oldsagfund fra Sten- og Bronzealder. Paa Tudved Mark er fremdraget en Urnegravplads fra tidlig Jernalder, og fra Vingsted Sø, nordligst i Sognet, hidrører et større Fund af Vaaben og Vaabendele fra Folkevandringstiden. I en Grusgrav ved Ødsted Kirke er afdækket en Kvindegrav fra Vikingetiden. Ved *Tinghøj* paa Tudved Mark skal ifl. Dsk. Atlas Herredstinget i sin Tid have været holdt.

Ødsted var Anneks til Egtved, indtil det ved Reskr. af $10/4$ 1875 blev et eget Pastorat.
Litt.: P. Eliassen, Fra Egtved og Ødsted Sogne, i Vejle Amts Aarb. 1916.

Egtved Sogn, det største i Herredet, omgives af Ødsted Sogn, Brusk Hrd. (Ø-Starup og V.-Nebel S.), Ribe Amt (Anst Hrd.), og Tørrild Hrd. (Randbøl, Bredsten og Nørup S.), hvorfra det delvis skilles ved Vejle Aa, der optager Egtved Aa, som løber gennem Sognet. Kirken ligger c. 18 km SV. for Vejle og c. 18 km NV. for Kolding. De højtliggende, mod V. ret jævne, i Midten og mod NØ. bakkede Jorder (højeste Punkt, Hesselbjærg med trigon. St., 102 m) er overvejende sandede, skarpere og muldfattigere jo længere man kommer mod V.; mod N. og SØ. findes dog gode, muldede (mod N. tillige lerede) Jorder. En Del Skov og Plantage (Egtved Sk., Fuglsang Sk., Bølling Sønderk., Holmsk., Hejlsk.; Ligaard Pl., anl. 1907, 221 ha, deraf tilplantet 166; Spjarupgaard Pl., anl. 1908, 31 ha, deraf tilpl. 17; Taagelundgaard Pl., anl. 1912, 92 ha, deraf tilpl. 62; Norbækgaard Pl., anl. 1913, 37 ha, deraf tilpl. 27 ha; Øster-Torsted Pl., Grøndal Pl). I Sognet ligger Hejlskov Sø (c. 4,4 ha). Hedeselskabet har anlagt flere Vandingskanaler. Langs Egtved Aa og Vejle Aa findes smukke Partier med høje, stejle Skrænter og Lyngbakker (Bøgvaddalen, Nybjærg Mølle, Vorkdalen, Vork Bakker). I Egtved

By krydses Landevejene fra Vejle til Ribe og fra Kolding til Ringkøbing og ender Kolding-Egtved Banen.

Befolkning i 1925: 2719 (1801: 838, 1850: 1945, 1901: 2275). Gde og Hse (1921): 598. Det saml. Hartk. (1905): 415 Td.; 117 Gde med 320 og 289 Hse med 95 Td. Hartk., samt 58 jordløse Hse. Ejds. (1924): 7960, deraf Jordv.: 3592. Areal: 8053 ha, hvoraf (1919) besaaet med Hvede 27 ha, Rug 647, Byg 154, Havre 1192, Blands. til Modenhed 589, Kartofler 220, Foderroer 700; Brak udgjorde 212 ha, Grønfoder og Græsning 2792, Haver o. l. 122, Tørvemoser 74, Skov 615, Heder og Lyngbakker 297, Klitarealer og Stenmarker 29, Vandar. 22. Kreaturhold (1924): 819 Heste, 4197 Stk. Hornkv. (deraf 2213 Køer), 30 Geder, 315 Faar, 4242 Svin.

I Sognet Byerne: *Egtved* (c. 1330 Ekthyuf, 1399 Eythwet) — $\frac{5}{11}$ 1925: 644 Indb.;

Egtved Kirke.

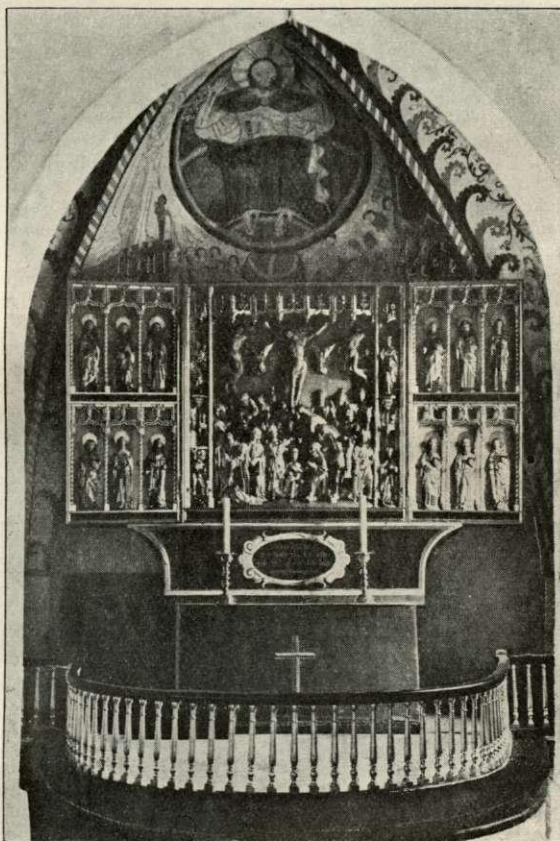
1921: 176 Gde og Hse (1911: 541 Indb. med bl. a. flg. Erhverv: Landbrug 68, Haandv. og Ind. 231, Handel 76, Transport 40) — med Kirke, Præstegd., Skole, Missionshus (opf. 1890), Forsamlingshus (opf. 1885), Apotek, Spare- og Laanekassen i Egtved (opr. 1885; $\frac{81}{100}$ 1924 var Indsk. 1,187,428, Reserver 85,047 Kr.), Kro, Højskolehjem, Kbmdshdlr., Brugsforening, Ml., Teglværk, Andelsejeri (opr. 1888, ombygg. 1913), Vandværk, Andelselektricitetsværk (anl. 1908), Jærnbane- og Telegrafst.

samt Posteksp.; *Bøgvad* (1454 Bøgwadt); *Øster-Torsted* (1454 Torstedh) med Torsted Skole; *Taagelund* (1610 Tagelundt) med Skole; *Norbæk* (1610 Norbeck); *Vollund* (1546 Vallun); *Spjarup* (1480 Spiervp); *Revsgaard* (1610 Reffsgrdt); *Vork* (1443 Worke) med Skole; *Ovstrup* (1610 Oustrup); *Hjelmdrup* (1546 Hielmeruppe); *Fuglsang* med Fattiggaard (opr. 1872, 28 Pl.); *Bølling* (1610 Bølling) med Skole, Forsamlingshus (opf. 1890), Kbmdshdl., Ml., Jærnbane- og Telegrafst. samt Posteksp. Saml. af Gde og Hse: *Amhede* (1610 Amhede), *Bøgvadskov*, *Duebjerg*, *Ballesgaard* (1546 Ballesgaard), *Hvidegaard*, *Holtkrog*, *Vork Søndergaard*. Gaarde: *Ligaard* (1610 Lij, Lye), *Risgd.* (1610 Ries, Riis), *Østerlund*, *Vesterlund*, *Sønderlund*, *Venborg* (1664 Wenborig), *St.- og L.-Roed*, *Roedsminde*. *Egtved Skovskole*. *Nybjærg Vandmølle* (1610 Nybieierig Mølle), *Eriksholm Vandmølle*.

Egtved S., en egen Sognekommune, har Tingsted i Kolding og hører under Rets- og Politikr. Kolding Kbst. m. m., Vejle Amtstuedistr., Kolding Læge- og Skattekr., Tørrild-Jerlev Hrdr.s Vurderingskr., Amtets 2. Folketingskr., 2. Forligskr. og 7. Udskrivningskr. Lægd 87 (søndre) og 88 (nordre Del). Kirken er selvejende (fra 1910).

Den anselige Kirke, maaske indviet til Skt. Peder, bestaar af Kor og Skib samt Taarn mod V. Kor og Skib er oprindl. opført af Granitkvadre paa profileret Sokkel, maaske først i den romanske Perodes Slutning. To oprindl. Vinduer paa Koret ses tilmurede. I den senere Middelalder blev Koret hvelvet, medens Skibet har beholdt fladt Loft (ved en Restaurering 1917 indlagdes Bjælkeloft), og mod V. opførtes et Taarn, af hvilket nu kun staar det nederste Parti, af Granit, som en Fortsættelse af Skibet; senere byggedes der V. for dette et nyt Taarn, som ved en Restaur. af Kirken 1862-63 erstattedes med

det nuvæ. ottekantede Taarn, af røde Mursten med ottekantet Spir og Spidsbue ind til det ældre Taarnparti fra det hvelvede Underrum, som blev Forhal, medens et Vaabenhus mod S. nedbrødes. Sydportalen, der nu sluttes af to Spidsbuer, som bæres af to høje Søjlepar, det ene Par ottekantede (se Aarb. f. n. Oldk. 1896 p. 214), er indsat i Taarnets Vestmur, og i Forhallen staar den forsvundne Norddørs Tympanon, med Dobbeltløver. I Korhvelvingen er fundet Kalkmalerier fra c. 1500 (tronende Christus, Engle med Lidelsesredskaber m. m.), som restaureredes 1920 af Konservator E. Rothe. Anselig katolsk Altertavle fra c. 1500 med et dobbelt Sæt af Fløje; i Midtfeltet en Korsfæstelsesgruppe, Fløjene tildels med oprindelige Malerier, restaurerede i 1921 af Konservator N. Termansen (i Skibsgulvet ligger Halvdelen af det gl. Alterbords Dæksten med Relieviegemme). Romansk Granitfont med Arkader og — paa Foden — Menne-skefigurer. Prædikestol i Renæssancestil med Casp. Markdanners og Hustrus

Egtved Kirkes Alter.

Vaaben og Navnetræk. Paa Skibets Nordvæg en smuk og ejendommelig Series pastorum fra 1. Halvdel af 18. Aarh., af Kalksten i udskaaren Træramme; Præsterækken er siden blevet fortsat paa et lille udskåret Epitafium fra Beg. af 17. Aarh., efter Bortfjærelse af dettes oprindl. Indskrift over Provst Søren Poulsen, † 1640, hvis Gravsted findes i Koret. I Forhallen findes, foruden den nævnte Tympanon, en mærkelig romansk Ligsten med Billedet af en Engel, som trykker Nøglen til de saliges Boliger mod den afdødes Pande (se Løfler, Gravst. p. 16 og T. XIV), og Brudstykket af en Runesten, der 1863 fandtes i Kirkegaardsdiget (se Wimmer, D. Runemindesm. II Nr. 8).

Ved Vork har der været en Ruin (i Præsteindb. 1766 kaldet „Kolborg Slot“), maaske af den Gaard *Vestergaard* i Vork, der ejedes af Jep Vilsen Ferke til Keldkær, hvis Søn Poul Jepsen 1488 solgte den til Hr. Bent Bille. Stedet er kendeligt som en skovklædt Bakke i Engen, med opfyldt Vej mod det højere Land. — V. for Bølling fandtes der paa D. Atl.'s Tid Spor af en Gaard, *Mastigaard*, der havde været omgivet af Volde og

Grave, og som Traditionen lader være en af Marsk Stigs Gaarde. Stedet er en naturlig Banke, der paa de to Sider begrænses af Bækløb, hvori der er Rester af gamle Mølle-dæmninger. Der skal være fundet Murbrokker. (Vejle Amts hist. Aarb. 1913 p. 107 flg.).

I Ovstrup findes en Tomt, „Statsborg“, hvormod der intet paalideligt vides.

Den vestl. Del af Sognet har udgjort et eget Sogn, *Karbjærg Sogn* (c. 1330 Karbyergh), bestaaende af Norbæk og „nogle andre smaa Byer“ (Præstebereft. fra 1638); Ruinen af Kirken, der nævnes i Ribe Oldemor i Kirkelisten fra c. 1350 som øde, saas endnu paa D. Atl.'s Tid S. for Vollund; da Sognet nedlagdes, maaske efter den sorte Døds Tid, blev noget lagt til Egtved, andet til Randbøl Sogn. 1399 nævnes en By „Arshalik“, og i 17. Aarh. Bøgvad Mølle (1610 Bøguadt Mølle).

Skønt der kendes c. 260 Gravhøje i Sognet, er Landskabet kun i ringe Grad præget deraf, idet de allerfleste nu er overpløjede eller sløjfede. Fredlyst er kun 5, nemlig 3 i Skov S. for Egtved, 1 umiddelbart ved Norbæk og den ganske anselige *Kirkehøj* ved Ø.-Torsted. Af andre og endnu nogenlunde velbevarede Høje nævnes 3 af *Mangehøjene* SV. for Vork, hørende til en tætsluttet Gruppe oprindelig paa 9 Høje, men af hvilken de øvrige nu er overpløjede; en af disse Høje er 4,5 m høj, de to andre over 3 m. Ikke langt fra forannævnte 3 fredl. Høje S. for Egtved ses, ligeledes i Skov, enkelte ret velbevarede Høje, deribl. et Par smaa Langhøje. — Sognets mange Høje er noget ulige fordelte; mod SØ., paa Bølling og Ballesgd. Marker, findes saaledes kun ganske enkelte, og det samme er Tilfældet med de store Bakkepartier om Spjarup og Taagelund. Andetsteds optræder Højene derimod i stort Antal, tildels i mere eller mindre sluttede Samlinger eller Rækker; af Højene paa Norbæk Marker ligger mange ved en gammel Oksevej. ØSØ. for Ø.-Torsted har *Syvhøjene* ligget, NV. for Egtved *Vesterhøjene* (c. en halv Snes). I Resterne af en Høj NV. for Egtved er i 1921 fremdraget et særdeles velbevaret og betydningsfuldt Gravfund fra den ældre Bronzealder: en Stammekiste af Eg, hvori paa en Kohud var nedlagt Liget af en ung Kvinde iført Trøje og et ganske ejendommeligt Frynseskørt, samt udstyret med forskelligartede Smykke- og Toiletsager m. m. Om 2 Høje ved Ovstrup hedder det, at der i gammel Tid har været Tingsted ved dem.

Egtved Sognekald havde indtil $10/4$ 1875 Ødsted som Anneks.

Litt. se p. 657. S. P. Sørensen, Lidt mere fra E. Sogn, i *Vejle Amts Aarb.* 1917. — S. Forf., *Fra min Barndoms By* (Ovstrup), sst. 1919. — S. Forf., *Af en gl. Mands Fortællinger*, sst. 1920.

Elbo Herred.

Sognene: Ullerup, Vejlby, Erresø, Bredstrup, Tavlov.

1584

1648

Elbo Herred, det mindste i Amtet, udgør den yderste østl. Del af den Halvø, der skyder ud i Lille-Bælt mellem Vejle- og Kolding Fjord, medens det mod V. begrænses af Holmans og Brusk Hdr., fra hvilket det skilles ved den fra Vejle Fjord indtrængende Rands Fjord (eller Lillestrand) og Spanga-

aa, der løber ud i den gennem den lavtliggende, smukke Elbodalen. Dets største Udstrækning fra SV. til NØ. er c. 21 km, dets største Bredde 9 km. Overfladen er gennemgaaende temmelig lavtliggende og jævn, især i Midten og mod NV. ved Rands Fjord; dog er der enkelte højereliggende og bakkede Strækninger (højeste Punkt